

مؤلفه‌های بستر ساز تحقق حیات طیبه در نظام و حکومت اسلامی با تأکید بر
سند تحول بنیادین و ارزیابی آن در منظومه فکری آیت الله خامنه‌ای
محسن فتاحی اردکانی^۱، محمدحسین مالکی^۲، سید محمد طاهّا میرشمسی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۱۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۳۰

چکیده:

سعادت طلبی و دستیابی به حیات طیبه از جمله مسائل فطری انسان‌ها بوده و لذا هر نظام و مکتب فکری بسته به ایدئولوژی خود، فارغ از مشروعیت ساختار فکری و سیاسی خود به دنبال تحقق آن است نظام و حکومت اسلامی نیز از این نظر مستثنی از دیگر نظام‌های سیاسی نیست نوشتار پیش رو با روش توصیفی و تحلیلی به تبیین مؤلفه‌های بستر ساز تحقق حیات طیبه در نظام و حکومت اسلامی البته با نگاهی به سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و ارزیابی آن در منظومه فکری آیت الله خامنه‌ای اختصاص یافت و مشخص گردید که فرایند تحقق و دستیابی به حیات طیبه چند وجهی و چند ساحتی بوده و بدون در نظر گرفتن ساحت‌های اعتقادی، عبادی و اخلاقی؛ سیاسی و اجتماعی؛ علمی و فناوری؛ اقتصادی و حرفه‌ای؛ زیستی و بدنی؛ زیبا شناختی و هنری امری ناممکن است.

واژگان اصلی: آیت الله خامنه‌ای، حیات طیبه، حکومت اسلامی، سند تحول.

^۱ . استادیار گروه آموزش معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

^۲ . دانشجوی کارشناسی الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان یزد (پردیس شهیدان پاک‌نژاد)

^۳ . دانشجوی کارشناسی الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان یزد (پردیس شهیدان پاک‌نژاد)

بیان مساله

حیات طیبه مفهومی قرآنی است که به زندگی سعادت‌مندان انسان در دنیا و آخرت اشاره دارد این مفهوم در اندیشه سیاسی آیه الله خامنه‌ای جایگاهی ویژه دارد و به عنوان هدف غایی نظام اسلامی در نظر گرفته می‌شود. واژه حیات به معنای زندگی در مقابل موت (ابن منظور، ۱۴۱۴: ج ۱۴، ۲۱۱) به نیروی رشد، احساس و حرکت نیز اطلاق شده و در قرآن اعم از حیات نباتی، حیوانی و انسانی است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ۲۶۸) طیبه یا طیب در مقابل خبیث، آن چیزی است که انسان به آن تمایل داشته و از آن لذت می‌برد. (ابن منظور، ۱۴۱۴: ج ۱، ۵۶۳؛ راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ص ۵۲۷) حیات طیبه بر دو پایه «ایمان» و «عمل صالح» استوار است: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَتَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاتًا طَيِّبَةً» (نحل/ ۹۷). فرد پرهیزگار از آرامش و صفای دل برخوردار بوده، قرآن در معرفی‌اش می‌فرماید: کسی که در کردارهایش اهل میانه‌روی است؛ «وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا» (فرقان/ ۶۷)؛ یعنی تدبیر، میانه‌روی و اقتصاد در زندگی که در روایات نیز مورد تأکید قرار گرفته، یعنی برنامه‌ریزی برای زندگی، چه در اجتماع، چه در خانواده، چه توسط فرد و چه توسط حکومت که زمینه ساز رسیدن به حیات طیبه و آرامشِ روحی و روانی ابدی است.

این مفهوم مهم و اساسی اینگونه تشریح شده است؛ وضع مطلوب زندگی بشر در همه ابعاد و مراتب بر اساس نظام معیار اسلامی که تحقق آن سبب دستیابی به غایت زندگی یعنی قرب الی الله خواهد شد. این زندگی مستلزم ارتباط آگاهانه و اختیاری با حقیقت هستی در همه ابعاد و ساحت‌های فردی و اجتماعی زندگی است که بر اساس انتخاب و التزام آگاهانه و آزادانه دین اسلام باشد. بنابراین، یکی از مشخصات اصلی حیات طیبه، تکیه بر ارزش غایی زندگی قرب الی الله و نظام معیار متناسب با آن، یعنی مبانی و ارزشهای مقبول اسلام است؛ لذا انتخاب و التزام آگاهانه و آزادانه نظام معیار ربوبی و انطباق همه ابعاد زندگی با این نظام، وجه تمایز اساسی حیات طیبه از زندگی غیر دینی (سکولار) رایج محسوب می‌شود که نقطه اوج و حقیقت آن در جامعه جهانی مهدوی محقق می‌گردد. (سند

تحول، ۱۳۹۰: ۱۳) حکومت اسلامی زمینه ساز این نوع حیات است حکومتی که قوانین و مقررات و خط مشی آن طبق احکام و قوانین اسلام است. کسانی که در رأس آن قرار دارند به صورت مستقیم از سوی خدا یا به اذن خاص یا عام معصومین (ع) منصوب شده‌اند؛ در زمان غیبت در اندیشه سیاسی اسلام، ساختار حکومت اسلامی بر پایه ولایت فقیه بنا شده و فقیه جامع‌الشرایط به عنوان نائب امام زمان (عج) در رأس هرم سیاسی قرار داشته و رهبری جامعه اسلامی را بر عهده می‌گیرد. البته نشانه‌ها و مبانی این شیوه حکومت در کلام وحی بیان شده است، از قبیل:

الف) زندگی بدون ظلم (بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۳۹۷/۰۱/۲۵؛ بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی ارتش، ۱۳۷۱/۱۱/۱۹) که آیه شریفه «...وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ؛ ...» (غافر/۳۱) به این ویژگی اشاره دارد.

ب) آزادی (بیانات در چهارمین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۳۹۱/۰۸/۲۳؛ بیانات در دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۷/۰۶/۱۲) به این مفهوم جهان شمول، آیه «الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ» (اعراف/۱۵۷) اشاره دارد. البته تعبیر آزادی در قرآن، آزادی مطلق نیست بلکه آزادی اجتماعی است که به مثابه یک حق انسانی برای اندیشیدن، گفتن، انتخاب کردن و... می باشد.

ج) قانون‌گرایی و حق‌گرایی (بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه، ۱۳۸۷/۰۴/۰۷؛ بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۷۹/۰۱/۲۶) در آیه «وَتَوَّاصُوا بِالْحَقِّ...» که انسانهای مومن یکدیگر را به رعایت حق (قانون) سفارش می‌کند (عصر/۳) به این ویژگی حکومت اسلامی اشاره دارد.

د) امر به معروف و نهی از منکر (سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی و دومین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۴۰۰/۰۳/۱۴)؛ در آیات فراوانی از جمله آیه «الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ

بِالْمَعْرُوفِ وَيَهْتُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ» (توبه/۷۱) به این فریضه دینی که لازمه تحقق حیات طیبه در حکومت اسلامی است، اذعان شده است. حضرت علی(ع) در خطبه صفین که به مبانی حکومتی اشاره دارد، می‌فرماید: «وَلَكِنْ مِنْ وَاجِبِ حُقُوقِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ عَلَى عِبَادِهِ النَّصِيحَةُ بِمَبْلَغِ جُهْدِهِمْ وَالتَّعَاوُنُ عَلَى إِقَامَةِ الْحَقِّ بَيْنَهُمْ» (نهج البلاغه/ خطبه ۲۱۶) در واقع همکاری مردم برای اقامه حق در جامعه، از حقوق واجب الهی بر مردم بوده و آنان باید برای ادای این حق که لازمه آن امر به معروف و نهی از منکر است، سهیم باشند.

در هر حال مطابق سند تحول آموزش و پرورش (سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۳) حیات طیبه، زندگی مطلوب در همه ابعاد و مراتب، بر اساس ارزش‌های الهی بوده و در نهایت به قرب الهی می‌رسد. تحقق این امر با ارتباط آگاهانه با خدا و التزام به اسلام در همه ساحت‌های فردی و اجتماعی زندگی، و با فرهنگ‌سازی و تعلیم و تربیت که اتفاقاً به تعبیر مقام معظم رهبری مسأله اول در نظام ما (بیانات در دیدار وزیر و معاونان وزارت آموزش و پرورش و جمعی از معلمان و دانش‌آموزان استان تهران، ۱۳۶۸/۰۳/۲۶) است، می‌باشد (بیانات در دیدار معلمان استان فارس، ۱۳۸۷/۰۲/۱۲) در هر حال ضرورت طرح چنین پژوهش‌هایی بر کسی پوشیده نیست زیرا اصل مسأله سعادت و کمال طلبی انسان و دستیابی به حیات طیبه جزو مسائل فطری بوده و مانند دیگر امور فطری حقیقتی فراگیر و همگانی است (مصباح یزدی، ۱۳۸۴: ۳۳-۳۴) و هر مکتب و نظامی به دنبال آن می‌باشد. مسأله مهم، چگونگی دستیابی و اینکه چه عوامل و ساحت‌هایی موجب دستیابی به آن است.

درباره پیشینه نوشتار پیش رو با جستجو بر کلید واژه‌های حیات طیبه، سند تحول بنیادین و حکومت اسلامی، مشخص شد گرچه مقالات متعددی با کلیدواژگان فوق وجود داشت اما با موضوع پژوهش حاضر، چندان مرتبط نبود. برای نمونه؛ صادقی (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان ارتباط سبک زندگی اسلامی و حیات طیبه از منظر انسان‌شناسی قرآنی به این نکته دست یافته که با توجه به ارتباط نزدیک بین سبک زندگی اسلامی و حیات طیبه برای نهادینه سازی این نوع از سبک زندگی در یک

نظام باید زمینه حیات طیبه در آن جامعه را ایجاد کرد. همچنین فروغی ابری و محمدزاده (۱۳۹۶) در بررسی مبانی تربیتی حیات طیبه در سند چشم انداز تحول (سند ملی برنامه درسی) با دید انتقادی به این جمع‌بندی رسیدند که در پنج بخش مبانی فلسفی این سند با توجه به مبانی تربیتی حیات طیبه از ۲۸ مورد غفلت شده است. در ادامه می‌توان به پژوهشهایی مثل: نبوی (۱۴۰۰) با عنوان ماهیت و مولفه‌های حیات طیبه و ظرف تحقق آن در سبک زندگی اسلامی؛ فیضی‌پور (۱۴۰۰) تحت عنوان بازآموزی مبانی قرآنی و حدیثی نظم و نظم‌پذیری و رابطه آن با حیات طیبه؛ تقی‌پور؛ گرجیان عربی و باکویی (۱۳۹۹) در بررسی سلامت معنوی بر مبنای حیات طیبه قرآنی مطابق دیدگاه آیت‌الله جوادی آملی؛ مرزوقی و دیگران (۱۳۹۹) با عنوان کاوش مفهوم حیات طیبه از منظر متون اسلامی؛ قنواتی و دیگران (۱۳۹۹) با عنوان نقش خودشناسی و حیات طیبه در معناداری زندگی از دیدگاه علامه طباطبایی با تاکید بر المیزان؛ جمشیدی حسن‌آبادی و صادق (۱۳۹۹) تحت عنوان روانشناسی حیات طیبه با تکیه بر آیات قرآن و روایات؛ واسعی؛ فولادی و بناکار (۱۳۹۹) با عنوان واکاوی چیستی و جایگاه حیات طیبه در اندیشه ملاصدرا؛ حق‌خواه و محمدحسینی (۱۳۹۵) ذیل عنوان پیشرفت فرهنگی و جایگاه حیات طیبه در فقه خانواده؛ حکاکان و دیگران (۱۴۰۱) با عنوان تأثیر حیای زن بر استحکام خانواده و آثار آن بر حیات طیبه اشاره کرد. در پژوهشهای فوق‌گرفته بعدی از ابعاد حیات طیبه مورد بررسی قرار گرفته اما همانگونه که پیداست هیچ ارتباطی با موضوع نوشتار پیش رو نداشت. در این پژوهش، مؤلفه‌های بستر ساز تحقق حیات طیبه در حکومت اسلامی با تاکید بر سند تحول بنیادین از منظر آیت‌الله خامنه‌ای مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته که تا به حال کمتر از این زاویه به آن نظر افکنده شده است. با توجه به آنچه گذشت سؤلهای ذیل به عنوان مهمترین سؤالات اصلی پژوهش پیش رو مطرح است:

اولاً: مهمترین مؤلفه‌ها و ساحت‌های بستر ساز تحقق حیات طیبه در نظام و حکومت اسلامی با توجه به

سند تحول بنیادین چیست؟

ثانیا: جایگاه این مؤلفه‌ها در نگاه مقام معظم رهبری چیست و ایشان چه ارزیابی از آنها دارند؟

۱- ساحت و ابعاد تحقق حیات طیبه

از شروط لازم برای تحقق حیات طیبه در حکومت اسلامی، پرداختن به امور سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و تلاش برای پیشرفت جامعه است که نه تنها با دینداری منافاتی ندارد بلکه محرک دو چندانی برای ورود به آن است. از این رو لازمه پرداختن و آشنایی با این امور بر عهده تعلیم و تربیت است. (داودی و کارآمد، ۱۴۰۰: ۱۲۸) که هدف اساسی‌اش، نیل به حیات طیبه می‌باشد. (باقری، ۱۳۸۹: ج ۱: ۹۱) از آنجایی که رهبر معظم انقلاب، تعلیم و تربیت را یکی از سیاست‌های بنیادین اسلام و از اهداف زیربنایی بعثت رسول خدا(ص) (بیانات در اجتماع زنان خوزستان، ۱۳۷۵/۱۲/۲۰) و عنصر کلیدی در تمدن نوین اسلامی می‌دانند (دیدار معلمان با رهبر انقلاب، ۱۴۰۱/۲/۲۱) بنابراین بستر تحقق حیات طیبه در جامعه اسلامی از دیدگاه رهبری از این مسیر است. ایشان معتقدند بنیان و تحقق تمدن نوین اسلامی بر دوش نسلی با هویت، خودساخته، هوشیار در برابر تمدنهای منسوخ شده عرب و شرق، دانشمند و کارآمد است (همان) این ضرورت در سند تحول بنیادین نیز مورد تأکید قرار گرفته است سندی که تعلیم و تربیت را فرایندی چند وجهی و هدفمند در جهت رسیدن به حیات طیبه معرفی کرده که زمینه شکوفایی هویت اسلامی نسل نو و پیشرفت جامعه صالح اسلامی را فراهم می‌آورد. (سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۰) در منظومه فکری رهبری برای رسیدن به حیات طیبه و تمدن نوین اسلامی باید به ابعاد و ساحت‌های شش گانه زیر که در اسناد بالادستی نظام آموزشی کشور نیز مورد تأکید قرار گرفته، توجه نمود:

۱-۱- ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی

ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی که در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نیز مورد توجه

قرار گرفته است، بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که در ایجاد حکومت اسلامی نقش بسزایی را ایفا می‌کند. این ساحت، ناظر به رشد و تقویت مرتبه قابل قبولی از جنبه دینی و اخلاقی حیات طیبه در وجود متریبان و شامل همه تدابیر و اقداماتی که جهت پرورش ایمان و التزام آگاهانه و اختیاری متریبان نسبت به مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها، اعمال و صفات اعتقادی، عبادی و اخلاقی و در راستای تکوین و تعالی هویت دینی و اخلاقی ایشان صورت می‌پذیرد. لذا قلمرو این ساحت ناظر به خودشناسی و معرفت نسبت به خداوند متعال، معاد، نبوت و پذیرش ولایت رهبران دینی و پیروی از آنان است. (مبانی نظری تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۲۹۹) البته باید توجه داشت که این ساحت ناظر به سایر عقاید، ارزشهای دینی، کسب فضایل اخلاقی و اجتناب از رذایل اخلاقی نیز می‌باشد. (همان، ۲۹۹) مسلماً این ساحت در میان ساحت‌های ششگانه تعلیم و تربیت، جزو مهمترین آنهاست زیرا اساس دعوت انبیاء الهی مبتنی بر همین ساحت بوده (سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۶) و در اندیشه سیاسی رهبری نیز کمتر سخنرانی‌ای وجود دارد که به این ساحت توجه نشده باشد. (بیانات در دیدار جمعی از مسئولان وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۷۰/۱۰/۲۵؛ بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۱/۰۵/۲۲) برای پاسداری و تقویت این ساحت باید به اساسی‌ترین اصل در این زمینه که خودشناسی و توجه به کرامت ذاتی و اکتسابی انسان است، توجه نمود، اصلی که در روایات نیز بدان توجه شده است. (لیثی واسطی، ۱۳۷۶: ۴۳۰) انسان در قرآن در میان مخلوقات، به وصف کرامت ذاتی توصیف شده «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا» (اسراء، آیه ۷۰) و با همین کرامت ذاتی تکوینی می‌تواند با توجه قابلیت تربیت پذیری او در مقایسه با سایر مخلوقات و با فعلیت بخشی به ظرفیت و استعدادها به ودیعه گذاشته و بالقوه‌اش، به فضایل انسانی، کمال و حیات طیبه که همان کرامت اکتسابی است دست یابد در قرآن این نوع کرامت وابسته به تلاش و معیاری برای برتری انسانها شمرده شده است «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُمْ» (حجرات/۱۳)

باید توجه داشت که این ساحت با کرامت اکتسابی انسان رابطه متقابل دارد زیرا از یک سو تربیت صحیح در این ساحت به ارتقاء کرامت اکتسابی انسان کمک می‌کند و از سوی دیگر، کرامت اکتسابی انسان بسترساز تربیت مؤثر در این ساحت و دستیابی به حیات طیبه است البته باید توجه داشت دستیابی به کرامت اکتسابی از دیدگاه رهبری دارای لوازم و توجه به اموری است:

۱-۱-۱. عقلانیت همراه با عدالت محوری

عقلانیت به معنای قدرت تفکر و اندیشیدن صحیح است. پرورش، ارتقاء و تعمیق انواع و مراتب عقلانیت که در سند تحول نیز مورد تأکید قرار گرفته (سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۷) و از مؤلفه‌های بستر ساز حیات طیبه در حکومت اسلامی است. در بیانات مختلف رهبر انقلاب درباره سیر مفهومی و تاریخ عقلانیت، اشارات متعددی به معنای ایجابی عقلانیت شده است. ایشان محتوای عقلانیت را منطبق بر ارزش‌های دینی دانسته و آن را از وجوه اصلی اندیشه اسلامی معرفی کرده است. البته در منظومه فکری رهبری، مراتب عقلانیت با مفهوم عدالت گره می‌خورد. ایشان بر این باور هستند، در صورتی که در برقراری عدالت در جامعه اسلامی، به مراتب عقلانیت اهمیت مبذول نشود، امکان دارد کارهایی انجام شود که ضد عدالت باشد. (بیانات رهبری در دیدار با اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۷/۰۶/۱۶) عدالت محوری به معنای عدالت و انصاف در همه امور زندگی است، البته عدالت زمینه ساز حیات طیبه در حکومت اسلامی در اندیشه رهبری، عدالت تربیتی، کمی، همگانی و الزامی و عدالت کیفی با رعایت تفاوت‌های فردی، جنسیتی، فرهنگی و جغرافیایی است حضرت آیت الله خامنه‌ای با تفتن به این موضوع که هر طیفی شرایط خاص خود را دارد و برای احقاق عدالت در آن طیف، باید شاخصها و معیارهای مختص آن مدون شود، تأکید می‌کند که صرف تعریف نظری عدالت اعم از عدالت تربیتی و کیفی کافی نیست؛ بلکه لازم است در کنار مفهوم نظری عدالت، راهکارهای عملی آن در بخشهای مختلف از جمله، بخشهای تربیتی، آموزشی، اقتصادی، اجتماعی و... ارائه شود. (بیانات رهبری در دیدار

با هیأت دولت، ۱۳۸۹/۰۶/۰۸)

از این رو تقویت روابط و تعامل حق محور، عدالت گستر و مهرورزانه با همه انسانها در سراسر جهان در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مورد توجه قرار گرفته است (سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۷) البته در سیر تفکر رهبر فرزانه انقلاب، این تعامل و ارتباط باید همراه با حفظ عزت و اقتدار باشد؛ از نظر رهبری، برقراری روابط مهرورزانه با نظام سلطه و استکبار جهانی که سبب ازین رفتن عزت و اقتدار مردم ایران می شود، صحیح نیست؛ بلکه می‌بایست با پی ریزی برنامه مناسب و دقیق با آنها مقابله و مبارزه جدی صورت گیرد. (بیانات رهبری در مراسم تنفیذ حکم دوازدهمین دوره ریاست جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۶/۰۵/۱۲)

۱-۱-۲- بصیرت

بصیرت به معنای آگاهی و روشن بینی می‌باشد و انسانی که داری بصیرت باشد می‌تواند حق و باطل را از یکدیگر تشخیص دهد و ابعاد مختلف در مسیر زندگی خود درست حرکت کند. در اندیشه رهبری، بصیرت و تعالی در زمینه‌های گوناگون عبادی، اخلاقی، اعتقادی از دیگر مؤلفه‌های بستر ساز کرامت اکتسابی و در نتیجه دستیابی به حیات طیبه است. رهبری انقلاب در سخنرانی‌های متعددی به مفهوم مهم و کلیدی بصیرت اذعان داشته و از نوجوانان و جوانان ایرانی خواسته‌اند که در زمینه‌های گوناگون بصیرت داشته باشند تا فریب دشمنان انقلاب اسلامی را نخورند. ایشان معتقدند برای پاسخگویی به شبهات گوناگون اعتقادی، اخلاقی، سیاسی و اقتصادی لازم است بصیرت افزایی صورت بگیرد و با بالا بردن سطح آگاهی مردم، از ایجاد جنگ روانی در این زمینه‌ها جلوگیری شود. جهادی عمل کردن که مقصودشان جهاد تبیین است کلید واژه‌ای است که در اندیشه سیاسی رهبری بارها مورد تأکید واقع شده است. (بیانات رهبری در دیدار با ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۴۰۱/۰۵/۰۵)

۱-۱-۳- الگوپذیری

جامعه‌ای که خواهان برپاسازی حیات طیبه است باید آموزه‌های قرآن کریم در آن جاری و ساری باشد که به فرموده علی(ع) هر کس آن را راهنمای خود بگیرد، به استوارترین راه‌ها هدایت می‌شود. (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶: ۱۱۱) از دیدگاه رهبری، مردم جامعه اسلامی باید در زندگی فردی به ویژه در زندگی اجتماعی کلام وحی را الگو و سرلوحه زیست خویش قرار دهند؛ در صورتی که شخصیت و درون آدمی به اخلاق قرآن مزین شود، جامعه و محیط اجتماعی هم مطابق آن تأثیر می‌پذیرد و به اخلاق قرآن آراسته می‌گردد. طبق روایتی از زوجات مکرمه پیامبر گرامی اسلام(ص) که اینگونه بیان کرده اند: «كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ» (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴ق: ج ۱: ۳۴۰) اخلاق رسول خدا(ص) متخلف به اخلاق قرآن بود. پس، شایسته است ایشان را در این زمینه الگوی خود قرار دهیم. (بیانات رهبری در دیدار با شرکت‌کنندگان در سی و دومین دوره مسابقات بین‌المللی قرآن کریم، ۱۳۹۴/۰۳/۰۲) و در زمینه‌های مختلف با تأسی به پیامبر(ص) و اهل بیت(ع) آنان را سرمشق خویش قرار دهیم. از دیدگاه رهبری تربیت قرآنی و اسلامی و آموزه‌های نورانی اسلام باعث بالندگی و شکوفایی شده و به واسطه آن، جامعه به تدریج به سمت کمال پیش خواهد رفت. (بیانات رهبری در دانشگاه افسری نیروی زمینی ارتش، ۱۳۷۵/۰۸/۰۶)

۱-۱-۴- تربیت پذیری

تربیت پذیری به معنای قوه و استعداد و البته تمایل فطری انسان به یادگیری و رشد است انسان با تربیت پذیری می‌تواند فضایل اخلاقی را در خود نهادینه کند و با توجه به رابطه متقابل کرامت‌آکنایی و ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در فراهم کردن بستر حیات طیبه در حکومت اسلامی نقش تأثیرگذاری دارد البته تربیت پذیری در اندیشه رهبری با نهادهای مختلفی از جمله خانواده به ویژه مادر(بیانات رهبری در دیدار با جمعی از مداحان، ۱۳۹۲/۰۲/۱۱)، نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی کشور به عنوان عامل اثرگذار اجتماعی و موکد نیروی انسانی و سرمایه فرهنگی و معنوی برای رشد و

تعالی همه جانبه و پایدار مبتنی بر نظام معیار اسلامی (بیانات رهبری در دیدار با جمعی از معلمان و فرهنگیان سراسر کشور، ۱۶/۰۲/۱۳۹۴) و رسانه‌ها (بیانات رهبری در دیدار با مدیران و برنامه‌سازان رسانه‌ای کشورهای مختلف، ۲۶/۰۲/۱۳۸۵) گره خورده است.

۱-۱-۵- ولایت مداری

باتوجه به روایات از جمله روایتی از امام باقر(ع) پایه و اساس اسلام، بر ولایت پذیری بنیان نهاده شده است (کلینی، ۱۴۰۷ق: ج ۲: ۱۸) در اصطلاح قرآنی (مانده/۱۶) ولایت یعنی به هم پیوستگی و هم‌جهگی و اتصال شدید یک عده انسانی که دارای یک فکر واحد و جویای یک هدف واحدند. (خامنه‌ای، ۱۳۹۲: ۶۶۷) در منظومه فکری رهبر انقلاب، ولایت به معنای پیوند و ارتباط تنگاتنگ و غیرقابل انفصال است. (ظریف منش، ۱۳۹۱: ۸۸) به عبارت دیگر کسی که در این مقام و جایگاه قرار دارد، ضمن فرمانروایی و حاکمیت بر مردم، ولی و سرپرست آنهاست و برای آن امت پدری می‌کند، همچنین در اندیشه سیاسی رهبری، ولایت صرفاً یک امر سیاسی نیست؛ بلکه آن پرتویی از ولایت ذات مقدس پروردگار جهانیان است و بُعد الهی دارد. (بیانات رهبری در دیدار با کارگزاران نظام، ۱۲/۰۱/۱۳۸۱) این مسأله از مؤلفه‌هایی است که در زمینه سازی حیات طیبه در حکومت اسلامی حائز اهمیت بسیار زیادی می‌باشد. در اندیشه سیاسی رهبری ولایت فقیه جامع الشرایط، ضامن حفظ و تداوم اسلام ناب محمدی(ص) و جلوگیری نظام جمهوری اسلامی از انحراف در مسیر اصلی خود است. در اندیشه سیاسی ایشان واژگانی چون آموزه‌های مهدویت و انتظار، ولایت مداری و حیات طیبه، مفاهیمی به هم پیوسته و ناگسستنی هستند؛ بدین معنا که ولایت فقیه در حکومت اسلامی به عنوان ضامن حفظ و تداوم آموزه‌های مهدویت و انتظار عمل می‌کند و این آموزه‌ها مبانی نظری ولایت فقیه را تشکیل می‌دهد و اصلاح جامعه و حیات طیبه هدف و غایت نظام جمهوری اسلامی ایران است. از همین رو در اندیشه سیاسی رهبری امید، غلبه بر سختی‌ها و مشکلات

و زمینه سازی و آمادگی برای ظهور از خصائص جامعه مهدوی است (بیانات رهبری در دیدار با اقشار مختلف مردم، ۱۳۷۶/۰۹/۲۵) بنابر این از نگاه رهبری آموزه‌های بنیادین مهدویت و انتظار رمز هویت نظام اسلامی ناب، عامل حیات و بقای آن در عصر غیبت می باشد. از همین رو در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، به عنوان مؤلفه بسترساز حیات طیبه در حکومت اسلامی معرفی شده است. (سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۶)

۱-۲- ساحت زیستی و بدنی

این ساحت در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که در برپایی نظام اسلامی نقش مؤثری دارد. این ساحت، ناظر به حفظ و ارتقای سلامت و رعایت بهداشت جسمی و روانی متربیان در قبال خود و دیگران، تقویت قوای جسمی و روانی، مبارزه با عوامل ضعف و بیماری، حفاظت از محیط زیست و احترام به طبیعت است. قلمرو این ساحت، موارد زیر را پوشش می دهد: تربیت جنسی، سلامت فردی و اجتماعی، بهداشت زیست محیطی، قلمروهای زیست بوم شهری و منابع طبیعی. در واقع همه این موارد به جنبه‌های مهم و مغفول از حیات طیبه در وجه کامل آن اشاره دارد. (مبانی نظری تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۳۰۵) از آنجایی که آدمی متشکل از دو بُعد جسمانی و روحانی است (نصری، ۱۳۷۱: ۴۷۰)، باید نسبت به سلامت جسمانی و نشاط و تقویت اراده (سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۷) اهتمام بورزد؛ چراکه این دو، با یکدیگر ارتباط متقابل دارند. حضرت آیت الله خامنه‌ای همواره جوانان را به ورزش و تربیت بدنی، تحصیل و تهذیب توصیه نموده (بیانات در دیدار اعضای انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان، ۱۳۸۶/۲/۱۹) و در بیانیه گام دوم انقلاب «نسل جوان انقلابی» را بر لزوم توجه به سایر مؤلفه‌ها مانند تربیت علمی و پژوهشی، معنوی و اخلاقی تأکید کرده‌اند (بیانیه گام دوم انقلاب) از دیدگاه رهبری، شادابی و نشاط جسمانی از جمله مؤلفه‌های ضروری و بسترساز حیات طیبه در حکومت اسلامی است که باید قدر این نعمت سلامتی و شادابی را دانست.

ایشان معتقدند دستیابی به حیات طیبه، نیازمند تربیت انسان در همه ابعاد وجودی او، اعم از جسم، روح و روان است در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری نسل جوان انقلابی را نسلی می‌دانند که علاوه بر ایمان و علم و عقلانیت، از نشاط و سلامت جسمی و روحی نیز برخوردار باشد. (بیانات در دیدار جمعی از معلمان و فرهنگیان سراسر کشور، ۱۶/۰۲/۱۳۹۴)

۱-۳- ساحت اجتماعی و سیاسی

این ساحت از جمله مؤلفه‌های تأثیرگذار در تحقق حیات طیبه در حکومت اسلامی و بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است و مهمترین وظیفه را در برقراری حکومت اسلامی برعهده دارد، ناظر به کسب شایستگی‌هایی است که متریان را قادر می‌سازد، تا شهروندانی فعال و آگاه باشند و در فعالیتهای سیاسی و اجتماعی مشارکت کنند. قلمرو این ساحت شامل مواردی چون: ارتباط مناسب با دیگران، تعامل شایسته با نهاد دولت و سایر نهادهای مدنی و سیاسی، کسب دانش و اخلاق اجتماعی و مهارت های ارتباطی، عدالت اجتماعی، توانایی‌های زبان ملی، محلی و جهانی است. (مبانی نظری تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۳۰۲ - ۳۰۳) با توجه به سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و در نظر گرفتن بیانات مختلف رهبری قلمرو این ساحت را می‌توان در موارد زیر دسته‌بندی کرد:

۱-۳-۱. مهارت و مشارکت سیاسی

از مؤلفه‌های مهم زمینه ساز حیات طیبه در حکومت اسلامی که در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به آن نظر افکنده شده، میراث نظری و عملی امام راحل(ره) و نیز تعمیق علاقه و پیوند با انقلاب اسلامی، قانون اساسی و ولایت فقیه است(سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۶) مهارت و مشارکت سیاسی رابطه‌ای مستقیم با میراث نظری و عملی امام خمینی قانون اساسی و ولایت فقیه دارد به طوری که از دیدگاه رهبری یادگار ارزنده و فراموش نشدنی امام خمینی(ره)، اصل ولایت فقیه و پیوستن همه راه‌های اصلی نظام به مرکزیت آن بود. از نظر ایشان دفاع غیورانه امام راحل، ناشی از درک و ایمان

عمیق به همین حقیقت بود. آیت الله خامنه‌ای بر این باورند که، خدشه در التزام به ولایت فقیه و تبعیت از رهبری، خدشه در کلیت نظام اسلامی است و هرکس در مسیر ولایت فقیه، احلال و بی نظمی به وجود آورد مورد عفو و بخشش قرار نخواهد گرفت. (پیام رهبری درباره ولایت فقیه، ۱۳۶۸/۱۰/۱۸)

۱-۳-۲. مهارت و مشارکت اجتماعی

توجه توأمان به منافع و مصالح فردی و اجتماعی در چارچوب منافع و مصالح ملی، از دیگر مؤلفه‌های مهم تحقق حیات طیبه در حکومت اسلامی است که در سند تحول نیز مورد تأکید قرار گرفته است (سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۸). بر همین اساس رهبر معظم انقلاب، در سخنان خود در رابطه با منافع و مصالح ملی، از ملت ایران به ویژه جوانان ایرانی می‌خواهند که در جهت تحقق منافع کشور قدم بردارند و برحذر باشند که در زمین دشمن بازی نکنند و فریب آنها را نخورند. (بیانات رهبری در دیدار با مردم اصفهان، ۱۴۰۱/۰۷/۲۸) در این میان آنچه در مهارت و مشارکت اجتماعی، حائز اهمیت می‌باشد وجود صیانت از وحدت ملی و انسجام اجتماعی با محوریت بین اقوام مختلف هویت مشترک ایرانی-اسلامی است (سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۸)؛ همانگونه که رهبری اشاره کردند، دشمنان انقلاب اسلامی دو نقطه اساسی، یکی وحدت ملی و دیگری امنیت ملی را مورد آماج حملات خود قرار می‌دهند. (بیانات رهبری در دیدار با هزاران نفر از مردم سیستان و بلوچستان و خراسان جنوبی، ۱۴۰۲/۰۶/۲۰) و لذا تلاش برای شناسایی و برخورد با افرادی که درصدد ایجاد اختلاف و تفرقه بین اقوام و مذاهب مختلف هستند، امری اجتناب ناپذیر است.

در اندیشه سیاسی رهبری بارها به مناسبت‌های مختلف بر مسئولیت‌پذیری آحاد افراد جامعه به خصوص جوانان (بیانات رهبری در دیدار با مردم مازندران در سالگرد حماسه شش بهمن، ۱۳۸۷/۱۱/۰۶) در قبال خود، دیگران و جامعه تأکید شده است. معنای حقیقی «مسئولیت» از نگاه ایشان از آیه شریفه «تَسْلُنْ یَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِیمِ» (تکواثر ۸) گرفته شده (بیانات در اولین دیدار با نمایندگان مجلس

هشتم، ۱۳۸۷/۰۳/۲۱)؛ همچنانکه این معنی در دعای مکارم الاخلاق نیز دیده می‌شود. (صحیفه سجادیه، دعای ۵۳) ایشان معتقدند ارتقای مهارت و مشارکت اجتماعی، مسئولیت‌پذیری افراد را نیز افزایش می‌دهد. ارتقای مسئولیت‌پذیری قطعاً جامعه‌ای عادلانه، آزاد و پیشرفته را به ارمغان خواهد داشت. مقام معظم رهبری در رابطه با مهارت و مشارکت اجتماعی و مسئولیت‌پذیری در مراسمات مختلف بیاناتی از قبیل:

- حضور مردم در صحنه، مایه عزت و اقتدار نظام است. (بیانات در دیدار مردم بیجار، ۱۳۸۷/۰۲/۲۸)

- حضور مردم در صحنه های مختلف جز با ایمان قلبی امکان پذیر نیست. (بیانات در دیدار

شرکت‌کنندگان در کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۸۹/۱۲/۰۱)

- مسئولیتی که بر عهده حکومت نهادینه شده یک امانت الهی است، که باید در صدد حفظ و انجام آن

برآمد. (بیانات در مراسم تنفیذ حکم دوازدهمین دوره ریاست جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۶/۰۵/۱۲)

- تحقق عدالت اجتماعی منوط به مسئولیت‌پذیری حکومت و تلاش آنان در اعتلا و گسترش

فرهنگ است. (پیام به مناسبت آغاز به کار هفتمین دوره‌ی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۳/۰۳/۰۶)

۱-۳-۳. مهارت و مشارکت فرهنگی

از عوامل تحقق بخش حیات طیبه در حکومت اسلامی، استمرار فرهنگ ایرانی-اسلامی و تعامل

نقدانه آن با سایر فرهنگها بر پایه نظام اسلامی (سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۸) است. از نگاه رهبر مسأله

فرهنگ از مسائل اقتصادی و مسائل سیاسی مهمتر است (بیانات رهبری در دیدار با اعضای مجلس

خبرگان رهبری، ۱۳۸۹/۰۶/۲۵) در نگاه ایشان فرهنگ عبارت است از درک، برداشت، فهم و باور و

روحیات و خلیقات انسانها در زندگی؛ فرهنگ حاکم بر یک کشور، مردم آن جامعه را مسئولیت‌پذیر

می‌کند. در نقطه مقابل، حالت بی‌مسئولیتی است که انسان نسبت به حوادث، قضاها، آینده، دوست و

دشمن، احساس مسئولیت نمی‌کند. مسئولیت‌پذیری، یعنی تزریق مسئولیت‌پذیری و هدیه کردن آن به

ارواح، افکار و روحیات مردم؛ که این عمل، فرهنگ یک کشور را تقویت می‌کند. ایشارگری، وجدان کاری، انضباط، تعاون اجتماعی، سازگاری اجتماعی، پرهیز از اسراف، اصلاح الگوی مصرف، روحیه قناعت، استحکام، درستکاری، زنده نگه داشتن اندیشه‌های امام و انقلاب، روحیه انسجام و اتحاد اسلامی، حالت اتحاد و انسجام داشتن، تعصب مثبت نسبت به یکدیگر داشتن، عفاف و ساده زیستی از جمله چیزهایی است که در مقوله فرهنگ و فرهنگسازی قرار می‌گیرد. (بیانات رهبری در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۹/۰۶/۲۵) مردم جامعه‌ای که به لحاظ فرهنگی برخوردار از فرهنگ غنی نباشند، در مواضع سیاسی و اقتصادی خود نیز، حرفی برای گفتن نخواهند داشت. بنابراین، استمرار فرهنگ ایرانی، اسلامی در سرعت بخشیدن به تحقق حیات طیبه در نظام معیار اسلامی مؤثر و مفید است.

۱-۴- ساحت علمی و فناوری

این ساحت، ناظر به کسب شایستگی‌هایی است که متریان را در شناخت و بهره‌گیری و توسعه نتایج تجارب متراکم بشری در عرصه علم و فناوری یاری کند تا براساس آن متریان قادر شوند، با عنایت به تغییرات و تحولات آینده، نسبت به جهان هستی و استفاده و تصرف مسئولانه طبیعت، بینشی ارزش مدار کسب کنند. ترکیب نگاه آیه‌ای و ابزاری به بهره‌گیری و تصرف مسئولانه از طبیعت منجر خواهد شد که می‌تواند به یک راهبرد اساسی در نگاه انسان به طبیعت و حفظ و مراقبت از آن بینجامد. (مبانی نظری تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۳۱۱) ارزش علم و فناوری بر هیچ کسی پوشیده نیست؛ در روایات نیز تأکید شده که «العلم سلطان من وجده صال و من لم یجده صیل علیه» علم، قدرت است، هر کس آنرا نیابد، قدرت نمایی کند و قدرتمند شود و هر کس آن را نیابد مغلوب می‌شود (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴ق: ج ۲۰، ۳۱۹) آیت الله خامنه‌ای برای تحقق اهداف این ساحت، که زمینه ساز و بستر تحقق حیات طیبه است، راهکارهای متعددی ارائه کرده‌اند که از جمله آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

1-4-1. تحول در نظام آموزشی

یکی از مؤلفه‌های دستیابی به حیات طیبه در حکومت، تحول در نظام آموزشی جامعه است. در دنیای معاصر تغییر و تحول مراکز علمی و آموزشی از مؤلفه‌های جوامع حکومتی بالنده بشمار می‌رود. نظام‌های آموزشی برای پاسخگویی به نیازهای جاری و آینده حکومت باید تحول را سرلوحه کلیه امور قرار بدهند. (علیزاده و دیگران، ۱۳۹۵: ۴۴) جامعه در حال خیزش ما برای پررنگ نمودن حیات طیبه نیازمند یک دیدگاه آموزشی جدید و در عین حال چابک که بتواند تحولات وسیعی علمی در مسیر ترقی حکومت در راستا دستیابی به حیات را فراهم سازد. از منظر رهبری تحول به معنای زیر و رو شدن بوده (بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰/۰۳/۲۳) و تحول نظام آموزشی مستلزم طراحی نظام آموزشی به نحوی که جوان ما به تحقیق و تتبع در علم و دانش علاقه‌مند شود. (بیانات در دیدار نخبگان علمی و اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۷/۰۷/۰۳) تحقق این مسئله انچنان حائز اهمیت است که رهبری، تحول در نظام آموزش و پرورش مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی را عاملی متقن و موثق در جهت نیل به حیات طیبه در حکومت اسلامی دانسته اند. سند تحول بنیادین بهسازی و اعلاای نظام آموزشی (سند تحول، ۱۳۹۰: ۲۵) را منوط به تربیت نیروی انسانی موحد می‌داند؛ همچنین رهبری تحول را متأثر از عواملی چون: ارتقای کیفیت نظام تربیت، بازنگری در شیوه‌های جذب، اعتلای منزلت معلمان، استقرار نظام ارزیابی و... می‌داند. (ابلاغ سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش، ۱۳۹۲/۰۲/۱۰)

2-4-1. توجه به آموزش‌های مهارتی

از نظر رهبر انقلاب علم نافع و سودمند، علمی است که برای کشور لازم و ضروری است و مشخصه اصلی آن، این است که نه تنها برای زمان حال، بلکه برای آینده قابل استفاده است. (بیانات رهبری در

دیدار با رؤسای دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری، ۲۰/۰۸/۱۳۹۴) در سند تحول نیز به منزلت علم نافع منزلت علم نافع، هدایت گر و توانمندساز نیز اشاره شده است (سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۷) علم نافع، علمی است که متضمن فایده و اثری باشد که اسلام آن را به رسمیت بشناسد. یعنی هر علمی که به منظوری از منظوره‌های فردی و اجتماعی اسلام کمک دهد و ندانستن آن سبب زمین خوردن آن منظور می‌گردد، اسلام آن علم را توصیه و سفارش می‌کند. در مقابل هر علمی که اثری سوء داشته باشد یا در منظوره‌های اسلامی، تأثیری ندارد، اسلام درباره‌اش نظر خاصی ندارد و هر علم که تأثیر سوء دارد با آن مخالف است. (مطهری، ۱۳۸۹: ۱۸۲)

۱-۴-۳. تقویت روحیه پرسشگری و خلاقیت

رهبری بر اهمیت نوآوری علمی، فرهنگ شدن آن (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جمع دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی امیر کبیر (۱۳۷۹/۱۲/۰۹) و خلاقیت در علم و فناوری تأکید کرده‌اند و از ترس از بدعت در این زمینه انتقاد کرده‌اند. ایشان معتقدند که پیشرفت علمی بدون نوآوری و خلاقیت امکان‌پذیر نیست و برای دستیابی به رتبه‌های بالا در علم و فناوری، باید از راه‌های میان‌بر و روش‌های جدید استفاده کرد. (بیانات در دیدار اساتید دانشگاه شهید بهشتی، ۲۲/۰۲/۱۳۸۲) رهبری در بیانات متعددی به این موضوع اشاره کرده‌اند. به عنوان نمونه، در بیاناتی به مناسبت آغاز سال تحصیلی جدید در سال ۱۳۹۹ فرمودند:

ما باید در علم و فناوری نوآوری داشته باشیم... ترس از بدعت در علم و فناوری یک مانع بزرگ است... ما باید از راه‌های میان‌بر استفاده کنیم و به دنبال روش‌های جدید باشیم.

۱-۴-۴. حمایت از نخبگان و استعداد‌های برتر

یکی از عواملی که در ساحت علم و فناوری می‌تواند موثر در دستیابی به حیات طیبه در حکومت واقع

شود، حمایت از نخبگان و استعداد‌های برتر است. ایشان علت لزوم توجه ویژه به مسئله نخبگان را دسترسی به اهداف متعالی پیش روی نظام اسلامی دانستند و نخبگان را موتور محرک نیل به این اهداف بزرگ تلقی نمودند که مسئولان باید نگاه جدی و عملیاتی به آنها داشته باشند. (دیدار نخبگان علمی جوان با رهبر انقلاب، ۱۳۹۵/۰۷/۲۸) از سوی دیگر پیوند صنعت و دانشگاه‌ها زمینه را برای پیشرفت و حرکت علمی رقم می‌زند. از این رو در نگاه رهبری توسعه کشور و حکومت منوط به آن است که علم را به فناوری و فناری را به صنعت متصل نمود. (بیانات در دیدار زائرین و مجاورین حرم مطهر رضوی، ۱۳۸۵/۰۱/۰۱)

۱-۵- ساحت زیباشناختی و هنری

این ساحت بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که در پدید آمدن حیات طیبه در نظام معیار اسلامی نقش قابل توجهی دارند. این ساحت، ناظر به رشد قوه خیال و پرورش عواطف و احساسات و ذوق زیبایی شناختی مترمیان (توان درک موضوعات و افعال دارای زیبایی مادی یا معنوی، توان خلق آثار هنری و قدردانی از آثار و ارزش های هنری) است. (مبانی نظری تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۳۰۷)

بنابراین یکی از مؤلفه‌های زمینه ساز تحقق حیات طیبه در حکومت اسلامی، خیال پردازی و توجه به عواطف و احساسات در کنار علم و فناوری است. جامعه متعالی، جامعه‌ای است که در آن شور و شعور وجود داشته باشد. به عبارت دیگر، عواطف و احساسات توأمان با علم و فناوری باشد؛ زیرا هرکدام از آنها به تنهایی جامعه را به رشد و تعالی نمی‌رساند. در اندیشه سیاسی رهبری اهمیت ساحت تربیت زیباشناختی و هنری در حکومت اسلامی برای تحقق حیات طیبه از سه بعد قابل بررسی است:

۱-۵-۱. ارتقای سطح معنویت و اخلاق

معنویت و اخلاق در جامعه و حکومت هرچه بیشتر رشد کند، ثمرات بسزایی را در بستر سازی حیات طیبه مهیا می‌سازد. در اصطلاح، معنویت به معنای برجسته کردن ارزش های معنوی از قبیل: اخلاص،

ایثار، توکل و ایمان در خود و جامعه است. (خامنه‌ای، ۱۳۹۸: ۵۰۱) همچنین اخلاق نیز به معنای رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت و... است. (همان، ۵۰۱) ارتقای اخلاق و معنویت با دستور و فرمان بدست نمی‌آید و حکومت‌ها نمی‌توانند آن را با قدرت قاهره ایجاد نمایند؛ بلکه باید زمینه آن را با زیبا شناختی و هنر فراهم ساخت. آیت الله خامنه‌ای معتقدند که هنر و زیبایی می‌توانند ابزارهایی برای ترویج ارزش‌های اخلاقی و معنوی باشند. ایشان با اشاره به آیه "وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ" زیبایی را یکی از صفات خداوند متعال می‌دانند و بر لزوم پرورش حس زیبایی شناسی در انسانها تأکید می‌کنند. (بیانات رهبری در دیدار با اقشار مختلف مردم، ۱۳۷۰/۰۸/۰۱)

۱-۵-۲. افزایش نشاط و شادابی

آیت الله خامنه‌ای بر نقش هنر و زیبایی در افزایش نشاط و شادابی در جامعه تأکید می‌کنند. ایشان معتقدند که زندگی بدون هنر و زیبایی، زندگی غم‌انگیز و طاقت فرسایی خواهد بود از نگاه ایشان هنرمندان متعهد می‌توانند با خلق آثار فاخر، در ترویج ارزش‌های اسلامی و انقلابی و ارتقای سطح معنویت و اخلاق در جامعه نقش آفرینی کنند ایشان معتقدند حمایت از هنرمندان متعهد و انقلابی یکی از راهکارهای تحقق ساحت تربیت زیبا شناختی و هنری است. (بیانات رهبری در دیدار با جمعی از اصحاب فرهنگ و هنر، ۱۳۸۰/۰۵/۰۱)

۱-۵-۳. تقویت خلاقیت و نوآوری

رهبر انقلاب، علت پیشرفت انسان و زندگی انسانی را در فعالیت، ابتکار، خلاقیت و نوآوری می‌دانند و معتقدند هنر و زیبایی می‌تواند این مؤلفه‌ها را در انسان و زندگی انسانی فراهم کند. (بیانات در دیدار کارکنان مجتمع مس سرچشمه، ۱۳۸۴/۰۲/۱۸)

۱-۶-۱. ساحت اقتصادی و حرفه‌ای

این ساحت ناظر به یکی از ابعاد مهم زندگی آدمی، یعنی بُعد اقتصادی و معیشتی است. این ساحت

ناظر به رشد توانایی‌های متریبان در تدبیر امر معاش و تلاش حرفه‌ای و اقتصادی است. به طور کلی اموری نظیر درک و فهم مسائل اقتصادی، درک و مهارت حرفه‌ای، التزام به اخلاق حرفه‌ای، توان کار آفرینی، رعایت بهره‌وری، پرهیز از بطالت و بیکاری، مراعات قوانین کسب و کار و احکام معاملات و التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی بیانگر این ساحت تربیتی است. (مبانی نظری تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۳۰۹) اقتصاد یک نقطه کلیدی تعیین کننده است. اقتصاد قوی قوت و عامل مهم سلطه ناپذیری کشور است و در مقابل اقتصاد ضعیف نقطه ضعف و زمینه ساز دخالت دشمنان است. (خامنه‌ای، ۱۳۹۸: ۵۰۲) اقتصاد وسیله ای است که می توان به اهداف رسید و تاکید بر اقتصاد مستقل می تواند تاثیر شگرفی بر زندگی افراد جامعه و حکومت داشته باشد. (همان، ۵۰۲) این ساحت در زمینه سازی تحقق حیات طیبه در حکومت اسلامی در اندیشه رهبری نقش مؤثری دارد از همین رو از دیدگاه رهبری برای تحقق این ساحت باید به راهکارهای زیر توجه نمود:

۱-۶-۱. اصلاح نظام آموزشی

رهبر انقلاب بر این باور هستند که نظام آموزشی ما کهنه و فرسوده است؛ به این دلیل که در این عرصه تقلیدی عمل کردیم و اروپاییان را الگوی خود قرار دادیم و صرفاً گوشه و کنار این نظام تقلیدی را کم و زیاد کردیم، اما شاکله اصلی آن را حفظ نمودیم. ایشان معتقدند که این نظام می‌بایست با طراحی فکری متخصصان آموزشی و صاحب‌نظران این عرصه، اصلاح و نوسازی شود. (بیانات رهبری در دیدار با معلمان و فرهنگیان، ۱۳۹۵/۰۲/۱۲)

همچنین در نظام فکری آیت الله خامنه‌ای، رسیدن به دانشگاه و تحصیل در این مراکز امری ضروری و واجب نیست؛ چراکه از نظر ایشان برای همه مشاغلی که در جامعه وجود دارد، سیر رفتن به دانشگاه لازم نیست؛ بلکه جامعه به فراگیری مهارت‌های فنی و حرفه ای برای ورود جوانان به بازار کسب و کار نیاز دارد. (همان)

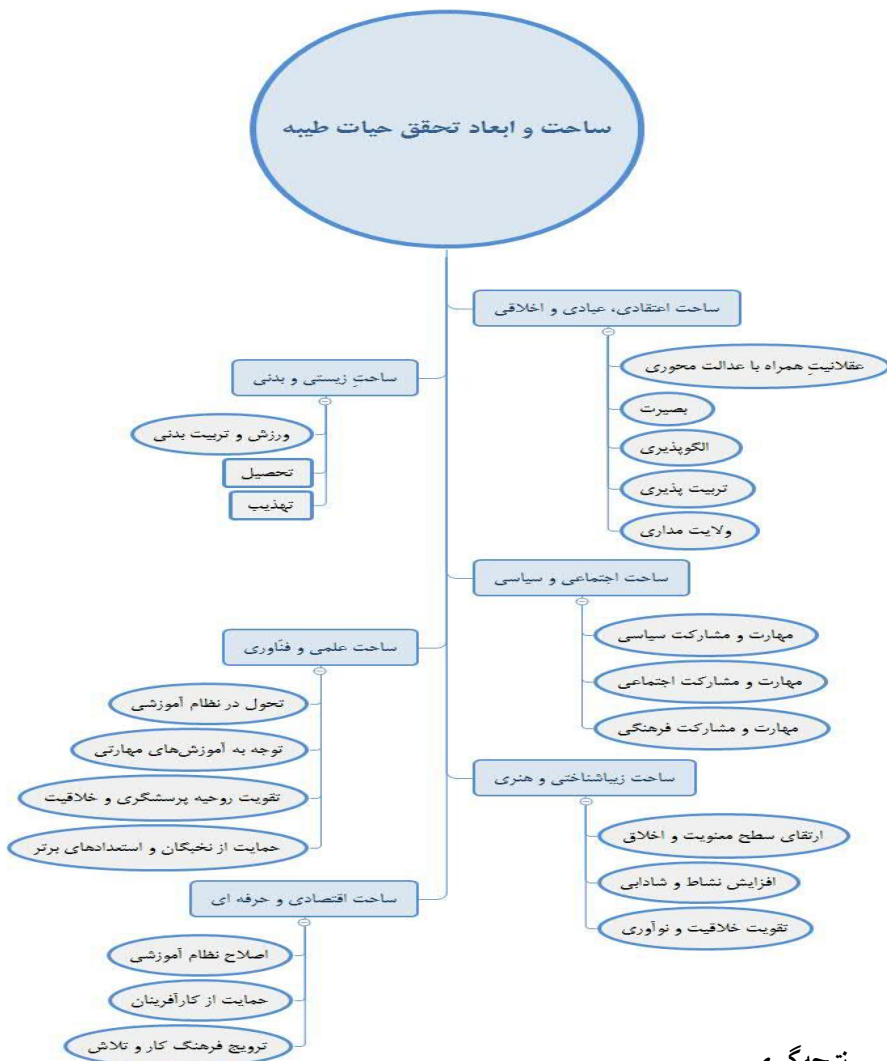
۱-۶-۲. حمایت از کارآفرینان

از دیدگاه رهبری کارآفرینی نوعی عبادت است و به این معناست که ایجاد اشتغال در کشور موجب تولید ثروت شود. به همین دلیل، باید از کارآفرینان و افراد خلاق و نوآور در زمینه اقتصادی و حرفه‌ای حمایت شود؛ در اندیشه فکری رهبر انقلاب، اهمیت اشتغال فقط در تولید ثروت (بعد اقتصادی) محدود نمی‌شود؛ بلکه یک بُعد دیگر اشتغال آن است که استعدادها و ناشناخته‌ها در افراد شناسایی شود و در جای خود به کار گرفته شود. (بیانات رهبری در دیدار با جمعی از کارآفرینان سراسر کشور، ۱۶/۰۶/۱۳۸۹)

۱-۶-۳. ترویج فرهنگ کار و تلاش

رهبری همواره بر ترویج فرهنگ کار و تلاش تأکید کرده‌اند به اعتقاد ایشان باید فرهنگ کار و تلاش در جامعه ترویج شود و به افراد انگیزه داده شود تا در جهت کسب مهارت‌های اقتصادی و حرفه‌ای تلاش کنند. از نظر ایشان، یک نکته‌ی اساسی ای که در باب کار و تلاش وجود دارد و کارآفرینان باید به آن توجه کنند، مسئله مرغوبیت و کیفیت تولید داخلی است. البته بخشی از آن، به مقررات و قضایای مالی و پشتیبانی‌های دولت ارتباط پیدا می‌کند؛ اما بخش دیگر آن به عزم و اراده مسئولین، کارآفرین و انجام دهنده‌ی کار مرتبط است. پیامبر گرامی اسلام (ص) در این باره فرمود: «رحم الله امرأ عمل عملاً فاتقنه؛ رحمت خدا بر آن انسانی که کاری را انجام بدهد و آن را متقن انجام بدهد.» (مجلسی، ۱۳۸۶: ۲۹۸) علت اینکه برخی از شرکت‌ها و کمپانی‌ها، پیشرفت کرده‌اند و توانسته‌اند فروش محصولات خود را به حداکثر برسانند، توجه به کیفیت و مرغوبیت آن کالا بوده است. (بیانات رهبری در دیدار با جمعی از کارآفرینان سراسر کشور، ۱۶/۰۶/۱۳۸۹). قطعاً راهکارهای تحقق ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای با ارتقای سطح زندگی افراد، ترویج ارزش‌های اسلامی، و کمک به توسعه جامعه، نقشی کلیدی در تحقق حیات طیبه ایفا می‌کنند. در نتیجه، می‌توان گفت که اصلاح نظام آموزشی، تقویت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، حمایت از کارآفرینان، و ترویج فرهنگ کار و تلاش، از جمله

راهکارهای کلیدی برای تحقق ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای و دستیابی به حیات طیبه است.

نتیجه‌گیری

مطابق آنچه گذشت گرچه دستیابی به کمال و حیات طیبه از مسائل فطری انسانها و جوامع بشری است ولی بررسی مولفه‌ها و چگونگی دستیابی به آن امری ضروری است بر همین اساس در نظام و حکومت اسلامی ساحتها و ابعاد اعتقادی، عبادی و اخلاقی؛ سیاسی و اجتماعی؛ علمی و فناوری؛

اقتصادی و حرفه‌ای؛ زیستی و بدنی؛ زیباشناختی و هنری بستر ساز حیات طیبه است این مسأله در منظومه فکری رهبری با توجه به بعد نظارتی و اینکه در رأس هرم سیاسی کشور قرار گرفته بازتاب داشته است افق دید رهبری ترسیم و تحقق تمدن نوین اسلامی و از دیدگاه ایشان بنیان تحقق حیات طیبه و رسیدن به تمدن نوین اسلامی بدون در نظر گرفتن این ساختها و ابعاد ششگانه فوق ممکن نیست. معیار و مبنای تعیین این ساختها و ابعاد علاوه بر عهده داشتن مدیریت کلان کشور، شناخت ایشان نسبت به معارف دینی به عنوان یک دین پژوه است. از دیدگاه رهبری با دربرگیری این شش ساحت که اتفاقا رهبری ذیل هر کدام به مواردی نیز اشاره کرده‌اند، نظام و حکومت اسلامی چارچوبی جامع برای دستیابی به کمال و حیات طیبه ارائه می‌دهد، چارچوبی که شامل کمال و باور معنوی، هماهنگی اجتماعی، سیاسی، رفاه مادی و رشد فکری است. این رویکرد جامع ششگانه با چشم انداز تمدن نوین اسلامی ترسیم شده از سوی آیت الله خامنه‌ای، یعنی جامعه‌ای که در همه ساختهای زندگی بشر برای تعالی، تلاش می‌کند، همسو می‌باشد. نکته‌ای که در پایان بیان آن ضروری به نظر می‌رسد این است که با در نظر گرفتن مؤلفه‌های مزبور موجبات رشد و شکوفایی کشور و تسریع در دستیابی و تحقق تمدن نوین اسلامی را تضمین می‌نماید.

فهرست منابع :

قرآن کریم

- ابلاغ سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش، ۱۳۹۲/۰۲/۱۰
- ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبه الله، شرح نهج البلاغه، تصحیح ابراهیم محمد ابوالفضل، مکتبه آیت الله مرعشی نجفی، قم، ۱۴۰۴.
- ابن منظور، محمد بن مکرّم، لسان العرب، تحقیق و تصحیح جمال الدین میرآبادی، دارالفکر للطباعة و النشر و التوزیع، بیروت، ۱۴۱۴.
- ابن بابویه، محمد بن علی، من لایحضره الفقیه، مؤسسه نشر اسلامی، قم، ۱۳۶۳.
- باقری، خسرو (۱۳۸۹). درآمدی بر فلسفه تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران، ج ۱، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ دوم.
- باقری، خسرو (۱۳۹۹). نگاهی دوباره به تربیت اسلامی، ج ۱، تهران: مؤسسه فرهنگی برهان، چاپ چهل و نهم.
- بیات، جی (۱۳۸۶). بررسی توسعه پایدار آموزش عالی در بستر جهانی سازی
- بیانات در اولین دیدار با نمایندگان مجلس هشتم، ۱۳۸۷/۰۳/۲۱
- بیانات در چهارمین نشست اندیشه‌های راهبردی ۱۳۹۱/۰۸/۲۳
- بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۷۹/۰۱/۲۶
- بیانات در دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۷/۰۶/۱۲
- بیانات در دیدار اساتید دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۲/۰۲/۲۲
- بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۱/۰۵/۲۲
- بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰/۰۳/۲۳
- بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی ارتش، ۱۳۷۱/۱۱/۱۹
- بیانات در دیدار جمعی از مسئولان وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۷۰/۱۰/۲۵
- بیانات در دیدار جمعی از معلمان و فرهنگیان سراسر کشور، ۱۳۹۴/۰۲/۱۶
- بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه، ۱۳۸۷/۰۴/۰۷
- بیانات در دیدار زائرین و مجاورین حرم مطهر رضوی، ۱۳۸۵/۰۱/۰۱
- بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۸۷/۰۲/۲۸

بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن، ۱۳۹۸/۰۱/۲۶؛

بیانات در دیدار کارکنان مجتمع مس سرچشمه، ۱۳۸۴/۰۲/۱۸

بیانات در دیدار مردم بیجار <https://khl.ink/f/6934>

بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۳۹۷/۰۱/۲۵

بیانات در دیدار معلمان استان فارس، ۱۳۸۷/۰۲/۱۲

بیانات در دیدار نخبگان علمی و اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۷/۰۷/۰۳

بیانات در دیدار وزیر و معاونان وزارت آموزش و پرورش و جمعی از معلمان و دانش‌آموزان استان تهران

۱۳۶۸/۰۳/۲۶

بیانات در مراسم تفیذ حکم دوازدهمین دوره ریاست جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۶/۰۵/۱۲

بیانات در مراسم سی‌وسومین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۴۰۱/۰۳/۱۴

بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جمع دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی امیر کبیر، ۱۳۷۹/۱۲/۰۹

بیانات رهبری در اجتماع زنان خوزستان، ۱۳۷۵/۱۲/۲۰؛

بیانات رهبری در بیست و ششمین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۴/۰۳/۱۴؛

بیانات رهبری در دانشگاه افسری نیروی زمینی ارتش، ۱۳۷۵/۰۸/۰۶؛

بیانات رهبری در دانشگاه افسری نیروی زمینی ارتش، ۱۳۷۰/۰۸/۰۸؛

بیانات رهبری در دیدار با شرکت‌کنندگان در سی و دومین دوره مسابقات بین‌المللی قرآن کریم،

۱۳۹۴/۰۳/۰۲

بیانات رهبری در دیدار با اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۲/۰۵/۱۵؛

بیانات رهبری در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۹/۰۶/۲۵؛

بیانات رهبری در دیدار با اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۷/۰۶/۱۶؛

بیانات رهبری در دیدار با اقشار مختلف مردم، ۱۳۷۰/۰۸/۰۱

بیانات رهبری در دیدار با اقشار مختلف مردم، ۱۳۶۸/۰۴/۰۳؛

بیانات رهبری در دیدار با اقشار مختلف مردم، ۱۳۷۶/۰۹/۲۵؛

بیانات رهبری در دیدار با ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۴۰۱/۰۵/۰۵؛

بیانات رهبری در دیدار با جمعی از اصحاب فرهنگ و هنر، ۱۳۸۰/۰۵/۰۱

بیانات رهبری در دیدار با جمعی از کارآفرینان سراسر کشور، ۱۳۸۹/۰۶/۱۶؛

- بیانات رهبری در دیدار با جمعی از کارآفرینان سراسر کشور، ۱۳۸۹/۰۶/۱۶
- بیانات رهبری در دیدار با جمعی از مداحان، ۱۳۹۲/۰۲/۱۱؛
- بیانات رهبری در دیدار با جمعی از مداحان، ۱۳۹۲/۰۲/۱۱؛
- بیانات رهبری در دیدار با جمعی از معلمان و فرهنگیان سراسر کشور، ۱۳۹۴/۰۲/۱۶؛
- بیانات رهبری در دیدار با رؤسای دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری، ۱۳۹۴/۰۸/۲۰؛
- بیانات رهبری در دیدار با کارگزاران نظام، ۱۳۸۱/۱۲/۰۱؛
- بیانات رهبری در دیدار با مداحان اهل بیت علیهم‌السلام، ۱۴۰۱/۱۰/۲۲؛
- بیانات رهبری در دیدار با مدیران و برنامه‌سازان رسانه‌های کشورهای مختلف، ۱۳۸۵/۰۲/۲۶؛
- بیانات رهبری در دیدار با مردم اصفهان، ۱۴۰۱/۰۸/۲۸؛
- بیانات رهبری در دیدار با مردم مازندران در سالگرد حماسه شش بهمن، ۱۳۸۷/۱۱/۰۶؛
- بیانات رهبری در دیدار با مسئولان نظام، ۱۴۰۱/۰۱/۲۳؛
- بیانات رهبری در دیدار با معلمان و فرهنگیان، ۱۳۹۵/۰۲/۱۲؛
- بیانات رهبری در دیدار با هزاران نفر از مردم سیستان و بلوچستان و خراسان جنوبی، ۱۴۰۲/۰۶/۲۰؛
- بیانات رهبری در دیدار با هیأت دولت، ۱۳۸۹/۰۶/۰۸؛
- بیانات رهبری در مراسم تنفیذ حکم دوازدهمین دوره ریاست جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۶/۰۵/۱۲؛
- بیانات رهبری در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۷/۰۳/۱۴؛
- بیانات رهبری دیدار با قهرمانان و ورزشکاران مسابقات آسیایی و پارا آسیایی، ۱۳۹۳/۱۱/۰۱؛
- پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، انتشارات دنیای دانش، تهران، ۱۳۸۲.
- پیام رهبری درباره ولایت فقیه، ۱۳۶۸/۱۰/۱۸
- تقی پور، حسین؛ گرجیان عربی، محمد مهدی؛ باکویی، مهدی، بررسی سلامت معنوی بر مبنای حیات طیبه مطابق دیدگاه آیت الله جوادی آملی، پژوهش در دین و سلامت، ش ۲۵، ۱۳۹۹، ص ۱۴۰-۱۴۷.
- تمیم آمدی، عبدالواحد بن محمد، (۱۳۶۶) تصنیف غررالحکم و درر الکلم، به تصحیح مصطفی درایتی، قم: دفتر تبلیغات اسلامی.
- جمشیدی حسن آبادی، جواد؛ صادقی، زهرا، (۱۳۹۹)، روان شناسی حیات طیبه با تکیه بر آیات و روایات، مجله قرآنی کوثر، ش ۶۷، ص ۱۱۳-۱۳۰.

- حاجی صادقی، عبدالله؛ بخشیان، ابوالقاسم، (۱۳۹۳)، مفهوم شناسی و حقیقت یابی حیات طیبه از منظر قرآن، ش ۳۱، ص ۱۶۵-۱۸۵.
- حسینی خامنه ای، سید علی (۱۳۹۸). فصول هدایتگری، دفتر نهم، قم: بنیاد فرهنگ و اندیشه انقلاب اسلامی، چاپ اول.
- حق خواه، منیر؛ محمدحسینی، صدیقه، (۱۳۹۵)، پیشرفت فرهنگی و جایگاه حیات طیبه در فقه خانواده، مجله فقه و حقوق خانواده، ش ۶۴، ص ۵۹-۸۴.
- حکاکان، محیا؛ فیاض بخش، نفیسه؛ سواد، عصمت؛ شاهرودی، محمدرضا، (۱۴۰۱)، تأثیر حیای زن بر استحکام خانواده و آثار آن بر حیات طیبه، روان شناسی فرهنگ زن، ص ۳۴-۴۱.
- خامنه ای، سید علی (۱۳۹۲). طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، قم: موسسه ایمان جهادی، چاپ اول.
- داودی، محمد و حسینی زاده، سید علی (۱۳۹۸). سیره تربیتی پیامبر و اهل بیت، تهران: انتشارات سمت، چاپ سیزدهم.
- داودی، محمد و کرآمد، حسین (۱۴۰۰). فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، سبزوار: دانشگاه فرهنگیان، چاپ چهارم.
- دیدار نخبگان علمی جوان با رهبر انقلاب، ۱۳۹۵/۰۷/۲۸
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، دار القلم- الدار الشامیه، بیروت، ۱۴۱۲.
- سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی و دومین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۴۰۰/۰۳/۱۴
- صادقی، احمد، ارتباط سبک زندگی اسلامی و حیات طیبه از منظر انسان شناسی قرآنی، پژوهش نامه بلاغ مبین، ش ۳۸ و ۳۹، ص ۱۳۱-۱۴۸.
- صحیفه سجادیه (۱۳۸۶)، ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای، قم: انتشارات شهاب.
- ظریف منش، حسین (۱۳۹۱). ولایت فقیه استمرار حکومت علوی و نقطه درخشان نظام اسلامی، قم: انتشارات زمزم هدایت.
- علیزاده، ندا و دیگران (۱۳۹۵). تحلیل ساز و کارهای تحول آفرینی آموزشی در نظام آموزش عالی کشاورزی ایران، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۲، ش ۱، ص ۴۳-۵۳.
- فروغی ابری، احمد علی؛ محمد زاده، سید محمد، بررسی مبانی تربیتی حیات طیبه در سند چشم انداز تحول (سند ملی برنامه درسی) با دید انتقادی، ش ۱۳۹۶، ص ۱-۱۱.
- فیضی پور، علی اصغر، بازآموزی مبانی قرآنی و حدیثی نظم و نظم پذیری و رابطه آن با حیات طیبه، پژوهش در آموزش معارف و تربیت اسلامی، ش ۳، ۱۴۰۰، ص ۶۲-۸۰.

- قنواتی، علی؛ منصوری نوری، امیرحسین؛ زین العابدین، مسعود؛ خادمی، عین الله، نقش خودشناسی و حیات طیبه در معناداری زندگی از دیدگاه علامه طباطبایی با تأکید بر المیزان، مجله هیات قرآنی، ش ۱۵، ۱۳۹۹، ص ۵۵-۷۰.
- کلینی، محمدبن یعقوب (۱۴۰۷ق). الکافی، به تصحیح علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، ج ۲، تهران: دارالمکتبه اسلامیة.
- لیثی واسطی، علی بن محمد (۱۳۷۶). عیون الحکم و المواعظ، به تحقیق حسین حسینی بیرجندی، قم: دارالحدیث. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، انتشارات اسلامیة، تهران، ۱۳۸۶.
- مرزوقی، رحمت الله؛ دیمه کار حقیقی، فرزانه؛ جهانی، جعفر؛ ترک زاده، جعفر، کاوش مفهوم حیات طیبه از منظر متون اسلامی: یک مطالعه کیفی، مجله عقل و دین، ش ۲۳، ۱۳۹۹، ص ۱۳۴-۱۵۹.
- مسلم بن حجاج؛ عبدالباقی، محمدفؤاد، صحیح مسلم، دارالحدیث، قاهره، ۱۳۶۹.
- مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۸۴). به سوی خودسازی، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی. مطهری، مرتضی، بیست گفتار، انتشارات صدرا، تهران، ۱۳۸۹.
- نبوی، زهره سادات، ماهیت و مؤلفه‌های حیات طیبه و ظرف تحقق آن در سبک زندگی اسلامی، پژوهش های تمدن نوین اسلامی، ش ۲، ۱۴۰۰، ص ۲۹۳-۳۱۶.
- نصری، عبدالله (۱۳۷۱). سیمای انسان کامل از دیدگاه مکاتب، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، چاپ سوم.
- نهج البلاغه (۱۳۷۹) ترجمه محمد دشتی، قم، انتشارات مشهور، چاپ دوم.
- واسعی، هادی؛ فولادی، محمد؛ بناکار، رؤیا، واکاوی چستی و جایگاه حیات طیبه در اندیشه ملاصدرا، مجله انوار معرفت، ش ۱۸، ۱۳۹۹، ص ۷۶-۹۷.